

УДК: 378.147-322+378.14+378.126

Чжан Їн,
аспірант Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка

**ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ СПЕЦКУРСУ
«ЕТНОКУЛЬТУРНІ ОСНОВИ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ І ХОРЕОГРАФІЇ З КНР»
У ВИЩИХ ПЕДАГОГІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ**

У статті висвітлюється методика та особливості впровадження у вищих педагогічних навчальних закладах України спецкурсу «Етнокультурні основи професійної діяльності майбутніх учителів музики і хореографії з КНР». Автор розглядає етапи, дидактичні засоби організації спецкурсу, основні положення, якими керувались при виборі навчального матеріалу. У статті висвітлюються основні теми, які були запропоновані студентам для вивчення на заняттях спецкурсу та різноманітні форми його організації: лекційні заняття, семінарські заняття (орґдіалог, евристична бесіда, семінар-аукціон, круглий стіл), практичні заняття, самостійна робота.

Ключові слова: спецкурс, етнокультурна компетентність, професійна підготовка, форми, засоби, положення, ділові ігри.

В статье освещается методика и особенности внедрения в высших педагогических учебных заведениях Украины спецкурса «Этнокультурные основы профессиональной деятельности будущих учителей музыки и хореографии с КНР». Автор рассматривает этапы, дидактические средства организации спецкурса, основные положения, которыми руководствовались при выборе учебного материала. В статье освещаются основные темы, которые были предложены студентам для изучения на занятиях спецкурса и различные формы его организации: лекционные занятия, семинарские занятия (орґдиалог, эвристическая беседа, семинар-аукцион, круглый стол), практические занятия, самостоятельная работа.

Ключевые слова: спецкурс, этнокультурная компетентность, профессиональная подготовка, формы, средства, положения, деловые игры.

The article highlights the methodology and peculiarities of introducing a special course «Ethno-cultural foundations of the professional activity of future teachers of music and choreography with the PRC» in higher educational institutions of Ukraine. The author considers the stages, didactic means of organizing a special course, the main provisions that guided the selection of educational material. The article highlights the main topics that were offered to

students for studying in the special course classes and various forms of its organization: lecture classes, seminar classes (orgdialogue, heuristic conversation, seminar-auction, round table), practical classes, independent work. An important place is given to the consideration of business games aimed at developing skills of active influence on the personality, accumulating experience of psychological struggle, psychological stability in conflict situations and overcoming them.

Key words: *special course, ethno-cultural competence, vocational training, forms, means, regulations, business games.*

У даний час глобальні проблеми міжетнічних взаємин у світі зумовили зміну освітньої парадигми в XXI столітті. Доповідь міжнародної комісії ЮНЕСКО про глобальні стратегії освіти в XXI ст. підкреслює, що одна з її найважливіших функцій – навчити людей жити разом, допомогти їм перетворити існуючу взаємозалежність великих і малих етносів у свідому солідарність. Сучасна цивілізація повинна будувати взаємини великих і малих етносів у межах однієї спільноти на принципах інтеграції, терпимості і поваги один до одного.

У процесі своєї професійної діяльності сучасний педагог стикається з представниками різноманітних видів і типів культур, тому навчально-виховний процес в освітньому закладі повинен враховувати етнокультурне різноманіття та здійснюватися у формі діалогу культур. Принцип поєднання і послідовного вивчення культур від освоєння культури рідного народу до залученню культур народів найближчого оточення, а потім – до ознайомлення з світовою культурою повинен стати визначальним в організації навчально-виховної роботи в школі. Відповідно, на шкільного вчителя лягає велика відповідальність у справі етнокультурної соціалізації нового покоління.

Саме тому, проблема формування етнокультурної компетентності майбутніх учителів музики і хореографії з КНР у вищих педагогічних навчальних закладах України є актуальною для сучасної педагогіки, теорії і практики навчання та виховання.

Аналіз наукової літератури доводить, що етнокультурна компетентність входить у більш широке поняття – «загальнокультурна компетентність» і включає в себе елементарну і функціональну грамотність в області етнокультури та міжетнічної взаємодії. Формуванню зазначеного утворення присвячена низка наукових досліджень, серед яких варто відзначити праці Л. Коновалової, Н. Арзамасцевої, С. Серебрякової, Т. Поштарєвої, О. Афанасьєвої та ін.

Так, Л. Коновалова з позиції педагогіки розглядає етнокультурну компетентність як інтегративну професійно-особистісну якість професіонала і громадянина, що виражається в наявності сукупності знань про етнокультурну реальність; толерантні установки на спілкування з

людьми різних національностей; здатність тактовно і співчутливо відгукуватися на інтереси і вчинки людей інших етнічних культур; готовності ефективно і творчо здійснювати професійну діяльність в умовах поліетнічного соціуму на основі міжкультурного діалогу; здатності до адекватного вибору рішень в конкретних ситуаціях міжетнічної взаємодії [5].

Н. Арзамасцева розглядає етнокультурну компетентність як один з компонентів професійної компетентності майбутніх соціальних педагогів. Разом з тим, описавши процес формування етнокультурної компетентності майбутніх педагогів, вказала, що «етнокультурна компетентність є необхідною сукупністю особистісних якостей педагога, включаючи високий професіоналізм, знання, вміння і навички, що дозволяють вільно використовувати культурні засоби та об'єкти в етнокультурному середовищі. Це є спосіб передачі культурного досвіду від одного покоління етносу до іншого, носієм якого є педагог як особистість та індивідуальність» [1].

Т. Поштарева вважає, що етнокультурна компетентність – це властивість особистості, що виражається в наявності сукупності об'єктивних уявлень і знань про ту чи іншу етнічну культуру, що реалізуються через уміння, навички та моделі поведінки, що сприяють ефективному міжетнічному взаєморозумінню і взаємодії [6]. При цьому знання розглядаються як діяльні підстави, які реалізуються для досягнення міжетнічного взаєморозуміння і взаємодії.

О. Афанасьєва визначає етнокультурну компетентність як інтегральну властивість особистості, що виражається в сукупності уявлень, знань про рідну, а також про нерідні етнокультури, їх місце у вітчизняній і світовій культурі, досвіді оволодіння етнокультурними цінностями, здатності до діалогу культур, їх порівнянні, що проявляється в знаннях, уміннях, навичках, моделях поведінки в поліетнічному середовищі. Істотна відмінність даного визначення полягає в загостренні уваги на компетентності в області рідної етнокультури, на діяльнісному досвіді оволодіння етнокультурними цінностями і умінні їх зіставляти з культурами різних народів, усвідомленні місця етнокультур в загальнокультурному процесі, на основі чого формується цивілізована етнокультурна свідомість, позбавлена етноцентризму і шовінізму, але володіє здоровим почуттям самоповаги і патріотизму в гармонії з почуттям етнотолерантності, здатності до міжетнічного діалогу [2].

Виходячи з усього вищевикладеного, ми вважаємо, що етнокультурна компетентність являє собою властивість особистості, що виражається в наявності сукупності об'єктивних уявлень і знань про ту чи іншу етнічну культуру, що реалізується через уміння, навички та моделі поведінки, що сприяють ефективному міжетнічному взаєморозумінню і взаємодії, враховуючи їх особливості.

Мета статті – висвітлити методику та особливості впровадження спецкурсу «Етнокультурні основи професійної діяльності майбутніх

учителів музики і хореографії з КНР» у вищих педагогічних навчальних закладах України.

Важливим аспектом впровадження спецкурсу було виявлення місця та ролі етнокультурної компетентності в професійній діяльності майбутніх учителів музики і хореографії з КНР, їх зацікавлення у необхідності формування досліджуваного феномена.

Спецкурс вирішував такі завдання: ознайомлення майбутніх учителів музики і хореографії з КНР з поняттям «етнокультурна компетентність», її структурними компонентами; стимулювання ціннісного ставлення до досліджуваного утворення; розвиток необхідних особистісних та професійних якостей студентів, що забезпечують конструктивну міжнаціональну взаємодію та трудову поведінку в неоднорідному етнокультурному середовищі; стимулювання потреби в міжкультурній комунікації; збагачення учасників експерименту теоретичними знаннями, практичними вміннями та навичками, необхідними для формування етнокультурної компетентності.

Курс «Етнокультурні основи професійної діяльності майбутніх учителів музики і хореографії з КНР» давав студентам можливість ознайомитись із сутністю понять «етнокультурна компетентність», «етнічна толерантність», «етнічна інтолерантність», «етнічна ідентичність», «міжкультурна комунікація», ознайомитись з структурними компонентами досліджуваного утворення, причинами виникнення та шляхами подолання міжетнічних конфліктів, з'ясувати особливості українського та китайського народного музичного та танцювального мистецтва тощо.

Реалізація спецкурсу відбувалась за такими етапами: визначення основного навчального завдання, настанова на необхідність вивчення матеріалу з курсу; оволодіння студентами експериментальної групи необхідними науковими теоретичними знаннями у зв'язку зі змістом програми курсу, аналіз та оцінка досягнутих результатів після його проведення.

При розробці змісту спецкурсу ми керувались основними положеннями, згідно з якими навчальний матеріал повинен відображати: наукові підходи (вивчення основних понять, провідних ідей); психологічні особливості студентів (передбачення реакції групи та окремих студентів, їх ставлення до проблеми, що вивчається); логічна послідовність (виділення структуроподібного матеріалу і збереження послідовності у викладанні окремих і загальних питань). З-поміж дидактичних засобів було виокремлено такі: залучення студентів до пізнавальної діяльності; включення до навчального процесу проблемних ситуацій; використання самостійних завдань творчого характеру.

Так, з метою удосконалення системи теоретичних знань студентів з питань формування етнокультурної компетентності було детально розглянуто кожен з її елементів, визначено роль та значення етнокультурної компетентності в професійній діяльності майбутнього педагога, а також

сучасні проблеми міжнаціональних відносин.

Лекційні заняття організовувались з таких тем: «Етнокультурна компетентність: сутність поняття»; «Особливості міжкультурної комунікації»; «Профілактика міжетнічних конфліктів в шкільному колективі»; «Етнічна толерантність – провідна якість майбутнього вчителя музики і хореографії з КНР»; «Особливості українського народного музичного та танцювального мистецтва»; «Особливості китайського народного музичного та танцювального мистецтва». Оскільки лекційний курс служив підґрунтям в оволодінні етнокультурною компетентністю, особлива увага зверталась на те, щоб студентів зацікавив лекційний матеріал, який був пов'язаний з даним конструктом та усвідомленням його ролі у педагогічній діяльності.

На семінарських заняттях студенти звітували з кожної з запланованих тематик спецкурсу. З метою підвищення ефективності процесу формування етнокультурної компетентності, окрім традиційних, на означених заняттях використовувались нетрадиційні форми роботи, такі, як оргдіалог, евристична бесіда, семінар-аукціон, круглий стіл. Ми вважали, що такі види семінарських занять дозволять зацікавити студентів, створити позитивну мотивацію на оволодіння означеним утворенням.

Так, вивчення теми «Міжетнічні конфлікти в неоднорідному етнокультурному середовищі» відбувалось у формі семінару-аукціону. Він передбачав обговорення таких актуальних проблем, як: найпоширеніші причини виникнення міжетнічних конфліктів; основні шляхи подолання міжетнічних конфліктів в освітньому середовищі; характеристика професійно-психологічних якостей педагога, необхідних для подолання міжетнічних конфліктів в освітньому середовищі. При підготовці до семінару студенти заздалегідь знайомилися з теоретичними дослідженнями та передовим психолого-педагогічним досвідом з проблеми. Далі, на семінарському занятті-аукціоні «продавались» свідоцтва на винайдення авторської системи подолання міжетнічних конфліктів в неоднорідному етнокультурному середовищі освітнього закладу. Платою за них були найбільш цікаві ідеї, описання методів і прийомів роботи педагога. Авторські свідоцтва отримували студенти, які запропонували найбільш раціональні методики подолання міжетнічних конфліктних ситуацій в освітньому шкільному середовищі.

Підсумковий аналіз показав, що такі форми роботи сприяли формуванню ціннісного ставлення майбутніх учителів музики і хореографії з КНР щодо етнокультурної компетентності, набуттю знань, необхідних для досліджуваного конструкту, розвивали впевненість, вміння відстоювати власну думку, самостійність.

Під час реалізації спецкурсу особлива увага приділялась практичним заняттям та самостійній роботі студентів, що дозволяло майбутнім педагогам з КНР удосконалювати та використовувати на практиці засвоєні знання та уявлення, а також формувати нові вміння, необхідні для

оволодіння етнокультурною компетентністю.

Ефективними формами роботи на практичних заняттях спецкурсу були вправи та ділові ігри. Запропоновані студентам ділові ігри були направлені на розвиток навичок активного впливу на особистість, накопичення досвіду психологічної боротьби, психологічної усталеності в конфліктних ситуаціях та їх подолання. Серед них: «Конфлікт «нападника» і «того, хто захищається» [4]; «Вирішення конфліктної ситуації в групі» [3].

Так, основна мета гри «Конфлікт «нападника» і «того, хто захищається» полягала у розвитку навичок студентів активно впливати на особистість, накопиченні досвіду психологічної боротьби, психологічної стійкості в конфліктній ситуації. Перед грою студентам пояснювалась сутність завдання, корисність вправи з погляду самопізнання і самооцінки особистості, виховання вольових якостей, вміння дебатування за формулою: «напад – захист», «зустрічний бій». Для проведення гри, двоє з учасників заняття стоячи (чи сидячи) навпроти один одного поперемінно грають ролі «нападника», «того, хто захищається». За бажанням учасників, була обрана тема діалогу, пов'язана з етнічною та культурною упередженістю.

«Нападник». З позиції явної переваги, впевненості в собі гостро критикує дії «того, хто захищається», призводить несподівані «докази» неправоти останнього, дорікає йому в помилках і упущеннях, «негідній» поведінці. Різко відповідає на репліки керівника, інших учасників гри, домагаючись «придушення» опору співрозмовника.

«Той, хто захищається». Протиставляє словам «нападника» свої міркування і доводи, логічні і емоційні заперечення. При цьому, відпрацьовуються дві лінії поведінки:

- пасивний захист, коли «той, хто захищається» лише відповідає на «напад», прагне довести необґрунтованість висунутих проти нього звинувачень по суті і по формі;
- «зустрічний бій», коли «той, хто захищається» активно протиставляє «нападу» свою позицію, переходячи в наступ, використовуючи «промахи» і слабкі місця в аргументації іншої сторони.

Після 5–7 хвилинного дебатування учасники гри змінюють свої ролі на основі того ж сюжету. Після цього вони порівнюють своє особисте сприйняття, виділяючи обставини, які поставили їх в скрутне становище, коли вони не відчували себе впевнено, аналізують їх, знаходять більш переконливі методи рольової поведінки.

Виконання вправ було спрямоване на вироблення в майбутніх учителів музики і хореографії з КНР навичок вести міжкультурний діалог. На практичних заняттях студенти виконували вправи «Рукостискання або уклін»; «Привітайся ліктями»; «Добрий день, шалом, салют!».

Як показав експеримент, зазначені форми роботи на практичних заняттях сприяли оволодінню студентами вміннями та навичками, що забезпечують конструктивну міжнаціональну взаємодію та трудову поведінку в неоднорідному етнокультурному середовищі, їхній орієнтації у

власних психічних станах та здатності до управління ними, здатність вести міжкультурний діалог та організувати міжетнічну взаємодію. Це давало можливість майбутнім учителям музики і хореографії з КНР ефективно управляти собою з метою досягнення успіху в педагогічній діяльності, сприяло підвищенню рівня досліджуваного утворення.

Як зазначалось, важлива роль у процесі організації спецкурсу належала самостійній роботі студентів. Наводимо приклад деяких завдань для самостійного опрацювання: знайти в сучасних періодичних виданнях, довідковій літературі та використовуючи систему Інтернет інформацію про етнокультурну компетентність та проаналізувати її; заповнити умовну таблицю з проблеми виникнення та сутності поняття «етнокультурна компетентність»; сформулювати основні показники, характерні для учителів, здатних до ефективного здійснення міжкультурної комунікації; запропонувати способи підвищення рівня міжкультурної комунікації; скласти власний перелік професійно та особистісно-важливих якостей педагога, необхідних для подолання міжетнічних конфліктів; написання твору-есе та ін.

При організації спецкурсу ми враховували високу ефективність проектно-дослідницької діяльності в етнологічній підготовці студентів, що направлена на активне пізнання, пошук цілей, становлення авторської позиції, набуття досвіду публічного захисту. Тому, одними з форм роботи на заняттях спецкурсу були написання та захист рефератів, створення та захист мультимедійної презентації. Так, створення мультимедійних презентацій відбувалось у процесі вивчення тем «Етнічна толерантність», «Особливості українського народного музичного та танцювального мистецтва» та «Особливості китайського народного музичного та танцювального мистецтва». При цьому, студенти мали можливість обирати тему з запропонованого списку, серед яких: лики толерантності; українські народні танці; жанрове розмаїття української пісні; китайські танцювальні костюми; китайські народні музичні інструменти та ін.

Процес створення мультимедійної презентації відбувався за трьома етапами: організаційно-підготовчий (вибір теми, визначення дослідницької проблеми, планування подальшої діяльності); технологічний (збір та аналіз інформації, оформлення результатів); презентативний (публічний захист проекту). При захисті проектів особлива увага зверталась на наявність авторської позиції: власні висновки, оцінка, відношення до предмету дослідження тощо. Слід зазначити, що при оцінці проектів враховувалась не лише якість виконаного дослідження, а й його практична значущість. Найбільш цікаві проекти відбирались для подальшої публікації в науковому збірнику, що було серйозним стимулом для активізації діяльності студентів.

Таким чином, заняття спецкурсу були спрямовані на формування мотиваційно-ціннісного ставлення студентів до досліджуваної дефініції, набуття ними необхідних знань та уявлень для формування зазначеного

утворення, а також розуміння ролі та значення етнокультурної компетентності в майбутній професійній діяльності. Слід зазначити, що на заняттях майбутні учителі музики і хореографії з КНР брали активну участь у пошуку рішень, відчували власну заохоченість до саморозвитку етнокультурної компетентності, що є одним із мотивуючих факторів процесу пізнання, сприяло становленню високопрофесійного педагога, здатного до конструктивної міжнаціональної взаємодії та трудової діяльності в неоднорідному етнокультурному середовищі.

Отже, наведені способи організації спецкурсу розвивають важливі індивідуальні та професійні характеристики майбутніх учителів музики і хореографії з КНР, активно сприяють формуванню їхньої етнокультурної компетентності, усвідомленню її цінності. Серед них: формування ціннісного ставлення студентів з КНР до етнокультурної компетентності; оволодіння шляхами здійснення ефективної міжкультурної комунікації; формування позитивної етнічної ідентичності; розвиток умінь дивитися на світ очима іншої людини і розуміти її поведінку, керувати стресами та зберігати рівновагу в двозначних та непередбачуваних ситуаціях, вміти показати сприйнятливості до іншої культури і прийняти невідповідність в різних культурах тощо.

Перспективи подальших досліджень полягають у простеженні індивідуальних особливостей студентів у процесі формування етнокультурної компетентності, забезпеченні наступності формування досліджуваного феномену на різних освітньо-кваліфікаційних рівнях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Арзамасцева Н. Г. Формирование этнокультурной компетентности будущих социальных педагогов в вузе текст: Автореф. дис. ... канд. пед. наук / Н. Г. Арзамасцева. – М., 2000. – 18 с.
2. Афанасьева А. Б. Этнокультурное образование: сущность, структура содержания, проблемы совершенствования / А. Б. Афанасьева // Знание. Понимание. Умение. – 2009. – №3. – С. 189–195.
3. Барлиани И. Я., Грицкевич О. В. Менеджмент, методические указания / И. Я. Барлиани, О. В. Грицкевич. – Новосибирск, 2001. – 63 с.
4. Илларионов В. П. Переговоры с преступниками / В. П. Илларионов. – М., –1993. – 198 с.
5. Коновалова Л. В. Формирование и развитие этнокультурной компетентности педагогов в процессе непрерывного образования: Автореф. Дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.08 / Л. В. Коновалова. – Великий Новгород, 2011. – 39 с.
6. Поштарева Т. В. Педагогические условия формирования этнокультурной компетентности и толерантности детей: монография / Т. В. Поштарева. – Ставрополь: СКИПКРО, 2005. – 112 с.